

МОВНА САМОІДЕНТИФІКАЦІЯ УКРАЇНЦІВ (ПРОДОВЖЕННЯ)

Думки Миколи Дмитрієва з приводу шляхів розвитку української мови, зокрема використання неологізмів та "цілком народньої" лексики як засобів для творення літературно-наукового варіанта української мови, значно розширює та поглиблює Олена Пчілка у дописі "*Наша літературна мова*" (РК, 1909, № 3, с. 2-4). Першу частину статті авторка, як і Дмитрієв, присвячує історичній проблематиці. Пчілка зазначає, що за довгі роки, коли інші мови й літератури розвивалися "вільно й просторо", українську було засуджено на "життя стримане або мало не зовсім припинене". Тому тепер, коли її зрівняли у правах з іншими, коли українською мовою користується "періодична печать", у якій потрібно писати українською мовою про всі справи "вищого розбору", включаючи й публіцистику, й політику, в працівників пера здебільшого "не стає слів" та відповідних виразів. Тобто в статті порушується питання **невиробленості публіцистичного й наукового стилів** української мови.

Шляхів вирішення окресленої проблеми, на думку Олени Пчілки, два. **По-перше**, авторка вважає, що використання письменниками нових слів, "так званих *неологізмів*" (тут і до кінця статті підкреслення Пчілки. – С.Я.), є природним явищем і "не викликає ніякої догани", адже українська літературна мова не може "зоставатися чимсь закостенілим, задублим в одному стані, – вона має *поширюватись*". У кожної нації над розвитком та розширенням лексичного складу наполегливо працювали письменники, які обов'язково надавали мові "щось таке своє", тому кожний талановитий письменник має свій "особливий виклад": улюблені слова, власну синтаксичну побудову речень ("свій склад реченнів"), що відрізняє його творчість від інших. На підтвердження Олена Пчілка наводить приклад літературних доробків Золя, Тургенєва і т. д. Авторка вважає, що кожен з

письменників має право "орудувати мовою по вимогах своєї думки", тобто "творити слова по потребі". Але, як і в інших дописах, підкреслює, що кожен письменник повинен у цьому процесі дотримуватися "*міри*". Що криється під визначенням терміном, Пчілка не пояснює, але зазначає, що талановитий та "тямущий" письменник може сам визначити "*міру*" [1, 2]. Отже, письменниця цілком підтримує процес творення авторських неологізмів.

Друга вимога, виокремлена авторкою щодо творення письменниками неологізмів, – не відходити далеко від "*народньої основи* – від коренів і звичаєвих форм своєї народньої мови", тобто складати слова "до-купи" на український лад та додавати до іншомовних слів властиві українській мові закінчення.

Пчілка констатує, що у 50-60 роках XIX ст. спостерігалось "побожне поклонення" народній мові. Таке ставлення генерував гурток письменників під керівництвом Куліша. Мова на той час вважалася "недоторканою святинею", тому про творення нових слів не йшлося. Хоча в той час і виходила "Основа", яка вимагала утворення нових словесних засобів для літературних і публіцистичних "розправ", і неологізми вже тоді почали зрідка траплятися в дописах, але їх була дуже мала кількість. Письменники, як підкреслює Пчілка, "ховалися за ними", намагаючись видавати їх за слова "чисто народні". Взірцем такого "пієтичного" ставлення до мови була творчість Шевченка, Куліша, Ганни Барвінок, Марка Вовчка. За творами цих письменників можна було вивчати "мову народню", але лише народних слів було недостатньо. Спроби знайти нові слова, яких не вистачало в публіцистиці та інших сферах, охрестили насмішливим терміном "ковальство". Почався процес творення нової лексики і слова "вривалися" в літературну мову, але їх автори, знаючи "сувору земляцьку крітику", намагалися бути дуже обережними й поміркованими [1, 2-3].

Пчілка в названому дописі цілком підтримувала процес творення нових слів, усвідомлюючи необхідність вироблення публіцистичного й наукового стилів літературної української мови.

Невелику замітку в бібліографічній рубриці Олена Пчілка присвятила аналізу мови українського письменника А.Вертельника в збірці *"Оповідання про Вука Караджича"* (РК, 1907, № 3, с. 10). Аналізуючи подане видання, авторка підкреслює, що українському народові потрібно брати приклад з сербського народу, який під керівництвом "загарливих діячів", таких, як Вук Караджич (лексему *загарливих* Пчілка вживала у значенні "горять у роботі", це підтверджує й "Словарь..." Б.Грінченка [3]: *Загарливий (усердный, горячий в работѣ): Загарливий до роботи* (СГ, т. 2, с. 25)), після довгих років "занедбання та нехтування народної мови" вивів її на "правдивий шлях" [2, 10].

Аналізуючи мову оповідань А.Вертельника, авторка зазначає, що вона "трохи одмінна" від мови інших письменників. Зокрема, як вважає Олена Пчілка, автор часто використовує такі західноукраїнські форми, як *на ню* замість *на неї*, *місто*, а не *город*. Пчілка радить авторові замінити слово *приклонник* на *прихильник*, яке вже, на її думку, "встановилося" у наддніпрянському варіанті літературної мови. Але такі західноукраїнські вкраплення не перекреслюють художньої вартості україномовного видання. В цілому дописувачка вважає, що "мова й увесь виклад в книжечці" оповідань А.Вертельника дуже добрий [2, 10].

Порівнюючи виокремлені Пчілкою лексеми, зауважимо, що погляди Б.Грінченка та письменниці багато в чому суголосні. Зокрема, лексема *приклонник* не зазначена у СГ, є лише *прихильник* у значенні *сторонникъ, поборникъ: Прихильники грецької і латинської церкви* (СГ, т. 3, с. 449), як радить і Пчілка. На позначення *міста* в Грінченка зафіксовано два варіанти:

1. Місто (*Городъ*): *Багато сіл, багато міст на Україні минули бурлаки. Ні до села, ні до міста. Пані тим часом село продала та переїхала у місто жити* (СГ, т. 2, с. 443).
2. Місто (*Городъ*): *В городі царів син, а за городечком царівна. Чуру свого до города Черкаси посилав* (СГ, т. 1, с. 314).

Висновки проведеного лексико-семантичного аналізу такі:

1. Б.Грінченко і Олена Пчілка у 1907 р. використовували лексеми *місто* і *город*, але Грінченко подає їх як лексично рівнозначні, взаємозамінні, а Пчілка зупиняється на другому варіанті як найбільш прийнятному для вживання в літературній мові.
2. Лексему *приклонник* як вузькодіалектну Пчілка і Грінченко не радять вживати.

Зауважимо, що стилістичні погляди Пчілки філологічно виважені й прогресивні. Вона радить письменникам вводити до художніх текстів неологізми, західноукраїнську лексику, широковживані й зрозумілі діалектизми з метою надання мові поліфункціональності та розширення сфер вжитку.

Виокремлює тему використання **діалектної лексики** в художніх творах Олена Пчілка в бібліографічному дописі "*Модест Левицький. Оповідання*" (РК, 1907, № 9, с. 13-14). Дві третіх частини допису авторка присвячує передачі змісту творів Левицького. Після короткого переказу подій кожного оповідання Пчілка робить майже однакові зауваження: "Таким простим, таким звичайним смутком віє від сього оповіданнячка..." Цим вона підкреслює, що всі твори М.Левицького присвячені гнітючому становищу українського народу в російському ярмі, таке ж важке тавро безвихідного становища "лежить" майже на всіх творах тогочасної української літератури. Дописувачка вважає, що сучасному читачеві потрібне щось оптимістичніше, щоб підняти національний дух народу, щоб він повірив у власні сили: "Печать сумного та якогось гнітючого життя лежить на тих оповіданнях. Всіх тих людей давить якийсь немов незалежний від них, тяжкий гніт... Хочеться читачеві щось таке одсторонити, одвести, щоб воно не давило тих людей за-даремне..." [4, 14]. Авторка підкреслює, що не лише оповідання М.Левицького на українські теми, а й "з жидівського життя" пронизані смутком і викликають "жаль своєю гіркою долею".

Аналізуючи виклад оповідань М.Левицького, Олена Пчілка зазначає, що мова його творів – "чудова... така ж проста, така щира, як і зміст його

оповіданнів". Що ж до використання діалектної лексики, авторка зауважує: "У мові Левицького єсть так звані "провінціалізми", ...де-які осібні власності діалекту правобережної України; але ті прикмети не ріжуть і уха "лівобережного", бо вони хоть инколи й нові для його, та при тім зовсім зрозумілі і якісь натуральні, не здаються "заковиристими", вишуканими умисне." Письменниця вважає, що у художніх творах необхідно якомога ширше використовувати діалектні відмінності різних областей України, це робить твори письменства багатшими і яскравішими, надає їм індивідуальних рис, але вживати їх потрібно "в мірі", тобто відчувати, яке саме слово варто підібрати. Усі ці риси, зібрані до купи, авторка називає коротко і влучно – "талан".

Наприкінці допису Олена Пчілка робить висновок: "Діалекти наші дуже багаті, мають силу осібних слів і виразів, – однак треба й осібного хисту, отого такту, щоб знати, в якій мірі, які саме вирази брати, як проводити їх до гармонії". Усі ці риси, на думку дописувачки, вдало поєднані в оповіданнях М.Левицького [4, 14]. Отже, в цілому відгук Пчілки на перший творчий доробок письменника позитивний.

В цілому часопис "Рідний Край" порушував мовне питання у таких аспектах:

- 1) полеміка навколо стильової диференціації української мови і проблем правопису;
- 2) функціонування української мови в різних суспільних сферах;
- 3) констатація офіційних заборон української мови [5].

У полеміці навколо стильової диференціації української мови та правопису брали участь не лише О.Пчілка, М.Дмитрієв, а й В.Науменко, Панас Мирний та Г.Коваленко. Зафіксовано також статті без підписів, наприклад, "*Постанова про український правопис*" (РК, 1907, № 6, с. 6), де мова йшла про офіційні зміни в правописі. Вважаємо, що у зв'язку з необхідністю видання "Словаря української мови" за редакцією Б.Грінченка постало питання, якою орфографією його друкувати. Комісія Російської

Академії наук організувала обговорення проблем українського правопису й прийшла до висновку, що “єдиною придатною системою правопису в словарі є правопис Куліша-Желехівського” [6, 6], тому схвалила фонетичний правопис української мови, який веде свій початок від видань П.Куліша й пізніше дещо модифікований Є. Желехівським. У спірних питаннях комісія рекомендувала:

1. Букву **ї** писати тільки для позначення на письмі звукосполучень **[ji]** як на початку слів, так і після голосних та **ь**: *її, мої, зйїсти*. Вживання **ї** для позначення голосного **[i]** після пом’якшених **[л], [н], [д], [т], [с], [з], [ц]**, наприклад *ніс, дід* тощо, визнати непотрібним, оскільки “далеко не всі українські й галицькі говори containють різниці в змягченні” зазначених приголосних перед **і** різного походження.
2. Не позначати пом’якшення **[с], [з], [ц]** перед губними в словах типу *сміх, цвіт, зізда, святий, цвах*.
3. Повернутися до вживання букви **ё** замість буквосполучень **йо,ьо**.
4. Замість апострофа в функції розділового знака після губних, **р** та префіксів на приголосний перед **я, ю, є, ї** писати **ь**: *пьять, пью, відьїзд*.
5. Уживати в українському письмі букву **г** для передачі проривного приголосного **[г]** та **дж** і **дз** для позначення відповідних африкат.
6. Вважати за можливе писати іменники середнього роду з подвоєним м’яким приголосним та закінченням – **я** (*життя, знання*) і рідше з неподвоєним приголосним та закінченням – **є** (*житє, знанє*) на підставі місцевої вимоги, але написання типу *життє, знаннє* як штучних радили уникати [6, 6].

Авторитетні рекомендації академічної комісії щодо вживання букви **ї** (це питання належало до основних у розходженнях між галицькою й наддніпрянською правописною практикою) сприяли витворенню єдиної загальнонаціональної орфографії, побудованої на науковій основі; інші ж її пропозиції не повністю відповідали такому завданню, з цих причин подальша правописна практика їх засвоїла лише частково.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

РК – Рідний Край, Полтава, Київ, 1905-1916 рр.

СГ – Грінченко Б.Д. Словарь української мови: У 4-х томах

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Олена Пчілка. Наша літературна мова // Рідний Край. – 1909. – № 3. – С. 2-4.
2. Олена Пчілка. Оповідання про Вука Караджича // Рідний Край. – 1907. – № 3. – С. 10.
3. Грінченко Б.Д. Словарь української мови. У 4 т. – Київ, 1907 – 1909. – Репринтне видання. – К.: Лексикон, 1996.
4. Олена Пчілка. Модест Левицький. Оповідання // Рідний Край. – 1907. – № 9. – С. 13-14.
5. Яременко С.А. Часопис "Рідний Край" і мовні проблеми поч. ХХ ст. // Культура слова. – 2002. – № 60. – С. 29-39.
6. Б.п. Постанова про український правопис // Рідний Край. – 1907. – № 6. – С. 6.

ДОДАТКИ

Рідний Край. – 1907. – № 6. – С. 6.

Постанова про український правопис

Петербурзька Академія Наук задумала прийти нам на поміч у справі українського правопису. З приводу сього академік Ф.Ф.Фортунатов, за відсутністю председателя української комісії Ф.Є.Корша, скликав раду з

членів комісії: Ол.Лотоцького. Ол.Русова, П.Саладилова, П.Стебницького і А.Шахматова; крім того до участі в нараді було запрошено Хв.Вовка, Д.Овсяніко-Куликовського й М.Славинського.

6 січня відбулись перші збори тої наради. В ній під председательством Ф.Фортунатова, взяли участь: Хв.Вовк, П.Саладилов, П.Стебницький і А.Шахматов. Нараді було положено доклад П.Стебницького. Обміркувавши його, нарада одноголосно прийшла до висновку, що єдиною придатною системою правопису в словарі української мови є правопис Куліша-Желехівського. Що до подробиць, то рада порішила такі питання:

1. Рада визнала необхідним уживати знак ї тільки для зазначення жі (йи), як в початку слова, так після гласної: її, мої, а також після ь: зьїсти. Вживати ї для зазначення того і, перед яким у всіх українських говорах помітне повне зм'ягчення согласних л, н, д, ж, с, з, ц (напр. ніс – нєсь, дід – дїдъ, і навпаки: ніс – носъ), рада признала незручним уже через те, що далеко не всі українські й галицькі говори содержат різниці в зм'ягченні цих согласних перед і. Не бачучи практичної вигоди, ні теоретичного інтересу, нарада відкинула рішучо вживання знака ї після согласних.

2. Рада відкинула уживання ь в таких словах як сьміх, цвїт, звїзда; постановлено писати: сміх, цвіт, зізда, себ-то не зазначувати особливим знаком м'якості с, з, ц перед слїдуючими за ними губними.

3. До питання, як передавати звуки јо і о, яке йде після м'якої согласної, рада не признала зручним писати јо та јо: јого, слъоза, а визнала потрібним вернутись до старого зазначення через літеру ё: ёго, сёго, слёзи.

4. В справі, як писати пять, п'ю – чи п'ять, п'ю, п'ять, – рада признала потрібним вживати ь: пью, п'ять, зьїсти.

5. Питання проте, як писати: знання чи знанє, життя чи жите, може бути порішене на підставі місцевої вимови: українському знання відповідає галицьке знанє. Такий же спосіб писати, як знанє, жите – єсть штучний і його не слїд уживати.

6. Знаходячи, що коли писати *дж* і *дз* для злитних звуків *дж* і *дз*, то це нікого не може увести в помилку, рада не признала потрібним заводити нові форми зазначення для цих звуків.

7. Треба писати *даєшся*, *дається*, а не *даєшсья*, *даєтсья*.

8. Для зазначення хвилюватої (мгновенної) согланої *г* нарада висловила за *г*.

Нарешті рада постановила надрукувати протокол свого засідання і доклад П.Стебницького, віддати їх на затвердження Відділу російської мови й словесности при академії, вислати на розгляд відсутніх членів комісії, а також відомих знавців української мови.

Рідний Край. – 1907. – № 3. – С. 10.

Оповідання про Вука Караджича

А.Вертельника, № 49.

Українській літературі саме в-пору мати сю розвідку д-ія Веретельника, бо вона дає яскравий приклад, як письменність близького нам сербського народу, після занедбання та нехтування народної мови, вийшов, на правдивий шлях – дякуючи праці тямущих та загарливих діячів, таких, як Вук Караджич. Мова книжечки д-ія Веретельника трохи одмінна від иньших книжок видання “Товариства”: в їй помітно відтінок мови так званої “західно-української” (напр. автор пише “на ню”, замість “на неї”, “місто”, а не “город” і т.и.); однак се зовсім нічого не шкодить, – мова й увесь виклад у книжечці дуже добрий. Тільки деякі слова радили-б ми авторові змінити: напр., замість “приклонник”, краще було-б ужити слово “прихильник”, як то вже й встановилося в нашій літературній мові. Та се дрібниця, що не зміняє вартости корисної доброї праці.

О. Пчілка

Рідний Край. – 1907. – № 9. – С. 14.

Без назви

.. Годиться ще сказати скільки слів про мову “оповіданнів”. Мова М.Левицького – чудова. Вона така-ж проста, така щира, як і зміст його оповіданнів.

У мові Левицького єсть так звані “провінціалізми”, – ви зараз постережете в їй де-які осібні власності діалекту правобережної України; але ті прикмети не ріжуть і уха “лівобережного”, бо вони хоть инколи й нові для його, та при тім зовсім зрозумілі і якісь натуральні, не здаються “заковиристими”, вишуканими умисне. Вільно й гарно пливе оповідь у М.Левицького.

Така мова дуже дорога для нашого пісьменства. Діалекти наші дуже багаті, мають силу осібних слів і виразів, – однак треба й осібного хисту, отого такту, щоб знати, в якій мірі, які саме вирази брати, як приводити їх до гармонії. Се таж талан. Його мають не всі...

Отже щиро вітаємо шановного автора з його першою збіркою творів; – бажали-б ми не одну таку його книжку бачити на нашому пісьменному полі!

А поки-що – кожному, хто лише дбає хоть би про найменшу збіранку українських творів, радимо придбати оту книжку “Оповіданнів” М.Левицького: вона буде там коштовною вкладкою.

Олена Пчілка

Рідний Край. – 1907. – № 8. – С. 2-3.

Без назви

Що між українцями всіх кругів, а між селянством особливо, *свідомість* національна дуже мала, – се правда, і ми на се не закриваємо очей. Одначе, в якійсь мірі та свідомість все-ж таки єсть, як в освіченій громаді, так і в тій, що має освіту дуже малу. Був на Україні з давніх давен ідейний напрямок

націоналістичний; життя не давало йому змоги об'явитися виразніше, але сей напрямок жив, був відомий, з своєю провідною думкою – демократичною. Коли останній час дав йому змогу виявитися значніше, він виявився. Коли визначилися прилюдно політичні партії, – визначилися вони й між українцями; люди, свідомі своєї національності, до назви своєї партії, (з тим чи иньшим відтінком, – алеж у всякім разі демократичної), додавали – *українська*.

Такою партією найбільш визначилася в житті партія, що назвала себе “українська радикально-демократична партія”. Торік, під час виборів до першої Державної Думи, вона виступала яко певна політична група: випускала свою програму, свої відозви, ставила своїх виборців, а далі й послів до Думи. А ті послі були з різних станів української громади, були й селяни, що перейнялися національною свідомістю. Найбільш діяльність цієї партії об'явилася в Полтаві й полтавщині.

Сю партію признавали вже, яка певну місцеву силу, й чужі, або так би сказати “свої-чужі”, єдналися з нею в блок, у виборчу спілку, або навіть виступали представниками від неї, від тієї “української радикально-демократичної партії”. Так було з кількома місцевими ка-детами, – що не визнавали себе до тієї пори українцями, однак під час виборів до першої Думи виступили від української партії, і на передвиборчих та й на виборчих зборах говорили промови в обороні основних думок цієї партії, включаючи туди на одному з перших місць – думку про автономію України.

Привернулися до сеї партії й де-які селяне, *органічні* українці, що стали потім *свідомими* націоналістами.

Що було чужіше, що приставало тільки з партійної політики, те відпало, а все инше зосталось – і утворило в першій Думі групу “українську”. Як сталося заснування її в Петербурзі, се трудно з'ясувати, певна річ, що призволяли до згуртовання в свою національну групу українські послі-інтелігенти, однак зосталася відомість, що власне українці-селяне перші

звернулися до товаришів “інтелігентів” з думкою заснувати свій окремий національний гурток.

Отже як воно саме було з народженням української групи, українського клубу, – се нам не відомо до-стоту, досить того, що та група *була* і обзивала в Думі. Історичним фактом залишиться й те, що по українськи обзивалися на зборах першого нашого парламенту українці-селяне, полтавець Онацький та інші...

Колиб хто схотів “висповідать” кожного з тодішніх українських послів, та поділити по тих карточках, які наставлено тепер в партійних таблицях у часописах, то хто знає, де би вони розділилися, чи взагалі *як* би вони стали (як се не відомо й тепер): але-ж було *щось* таке одно, ґрунтовне, що їх злучило й єднало в одній групі – українській: се була свідомість того, що всі вони – українці.

Те саме, – ми в тому зовсім певні, – з’єднання і в теперішній Думі особну українську громаду, і та українська група прийме й виробить та голосно заявить про найгарячіші бажання української свідомої демократичної течії.

В лічбі вибраних послів, кажемо, в часописах не зазначається представників ні одної української партії, навіть теї, що торік виступала, так сказати, офіційно.

Чи тож вона тепер не виступала зовсім? Не розгортала, сього року, зовсім ніякого руху? Ні, се не так. “Українська радикально-демократична партія” виступала й сього року, по скільки се було *можливо* при *неможливих* обставинах виборів; з нею теж лічилися, яко з силою: в Полтаві з нею ставали в спілку інші поступові партії. По городу Полтаві пройшов список сеї спілки; отже між іншими, пройшов великим числом голосів і кандидат української партії. На губернських виборах він не пройшов, бо не пройшов ніхто з поступового списку, – через ... одсторонення, силою, значного числа поступових виборців з повітів.

Все-ж таки пройшли по інших місцях і свідомі українці, між ними чимало й селян.

Чому вони не зазначили себе прилюдно – українцями? Єсть тому не одна причина. Мусимо сказати, що таки “українська радикально-демократична партія”, опріч того, що умови прилюдної діяльності цього року були гірші, таки поводитася більше мляво, ніж торік. Може, просто, загальний упадок настрою одбився й на їй... У всякім разі, селяне мало чули навіть про те, що єсть така партія: широчезні маси селянства, можна з певністю сказати, про неї не знали... А в иньшому разі, може, багато пошкодила й сама назва партії; – ся наша думка не така чудна, як вона, може, кому здається. В “Рідному Краю” за минулий рік була зовсім до-речна замітка (д-ія Русова) про те, яка невдала тая назва: “радикально-демократична партія”. Надто вона чужа, по самому своєму вигуку! Наскільки сей докір д-ія Р-ва, та й наш, справедливий, доказується тим, що в Полтаві, під час розмов на губернських виборах, один з виборців-селян, – *прихильник* української радикально-демократичної партії по її основних пунктах, – ніяк не міг вимовить назви тієї партії! Як міг-би він зазначити себе членом її, колиб його прийшлося вписувати в партійну кліточку?..

Иньші селяне, признаючись до “українських соціал-демократів”, думали, що це все одно, що вони й застаються в лічбі “українців”, – тим часом українські соціал-демократи, прилучившись на виборах до російської партії соціал-демократів, вже офіційно зазначали себе і своїх прихильників-селян просто “соціал-демократами”, зовсім одкинувши додачу “українські”.

А були й такі селяне-виборці, що й виразно визнаючи свою належність до української радикально-демократичної партії, просто таки боялися – офіційно визначити себе її прихильниками, бо вони були при якому-небудь уряді; через те і називали себе загальним виразом – “прогресистами”; хто знає, при яких обставинах велися вибори, той не здивується такій обережності...

Отже, побажавши українській демократичній партії зміни її долі на кращі умови (починаючи з її назви), та розглянувшись між всим, що належить до складу послів-українців, вступивших все-ж таки і в сю другу Думу, скажемо, що ми зовсім не надаємо ваги тому, що в офіціальних табличках не зазначено ні одної політичної української партії, чи фракції. Нам звісно, що і партійні українці в числі послів до Думи – єсть. Ми віримо в те, що їх число ще багато й побільшає, бо котрі між ними мають національну свідомість – нададуть її тим, що досі, дякуючи умовам нашого життя, теї свідомості не мають.

“Світ живому не погас”!

Полтава, 16-го Лютого, 1907 р.

Олена Пчілка